

burja ljudske nevolje pomeče, kamor mu ne bo ljubo! — Naša naloga pa bo zdaj še bolj kot kdaj, ljudstvu povsod in vselej, kadar in kjer nastopa kak naš govornik, pojasniti, zakaj in kako se ima boriti proti svojim škodljivcem. V tem boju mora v prvih vrstah stati mladina. —

Ali je še kje brati kaj tako ošabnega in prostakega, pa hujskajočega obenem? Le en sam učitelj naj se spozabi! Ali misli „Slovenec“ naduti člankar, da je on tisti, ki vlada učiteljstvu ter neljube osebe meče v kraj kot garjeve pse?! Naj se vendar pokaže to klerikalno ščene in naj ne laja samo izza varnega plota! Ali morda misli, da se učiteljstvo ne zaveda svojih dolžnosti in svojih pravic, ki jih ima v šoli in zunaj nje? Ali misli, da ga bo grozeča napihnenost potisnila pod klop in da bo kapituliralo pred njo kot nezvestna kreatura? Moti se mož, pa naj nosi še toliko blagoslovov na ošabni glavi!

„Slovenec“ razglša, da bodo hodili po deželi hujskajoči denuncianti, ki bodo ščuvali zlasti mladino proti šoli in učiteljstvu. Namen posvečuje sredstva! Mladini hočejo zagabiti pouk in vzgojo, da bodo lažje vladali in si zagotovili naraščaj, ker sami nimajo zakonskih otrok in ker se od njih odmi-kajo ljudje, ki so začeli misliti s svojo glavo.

Dobro! Tudi mi si bomo zapomnili huj-skače in denunciant! Naposled pride čas, da bodo žalostno poginili na — domačem gnojišču, t. j. na tistem, ki ga znašajo sami v viden znak svoje žalostne slave!

Naposled izrekamo začudenje nad tem, da ni nikogar v stranki „Slovenčev“, ki bi iz-rekel svoj veto nad lopovščinami, ki jih zagreša nad učiteljstvom. Naj pomislijo, da ni tatvine kriv samo tisti, ki krađe, temveč kriv je je tudi oni, ki drži vrečo. To naj preudarijo in naj po tem uravnajo svoja pota. Sicer pade sra-mota tudi nanje!

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Uči-teljskega konvikta v Ljubljani.
registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca julija: K 123.60218.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve na-vedenih znamk se ne odgovarja.

Proti naprednemu učiteljstvu.*

Ni dovolj, da jim nanosijo
lurško vodo in neumnost v
vasi, nosijo jim tudi vse
druge klerikalne čednosti:
vohunstvo, ovađuštvo in na-silnost. „Rdeči Prapor.“

Klerikalci imajo že sedaj večino v de-želnem odboru, po izvolitvi poslancev iz splošne kurije pa bodo imeli tudi večino v kranjski deželni zbornici. Tega ne prikrivajo nikjer, ni-koli in nikomur, zato pa so postali tudi ne-znansko ošabni in hudobni. Pošten človek bi mislil, da napoči v njih vrstah sedaj res doba miru in resnega dela, kakor so zatrjevali tik

* „Gorenjec“ s dne 25. julija t. l.

in zgodovine na drž. gimnazijo v Trstu, kjer je po 33-letnem izvrstnem službovanju stopil v pokoj l. 1899. Ob priliki vpokojenja je dobil naslov šolskega svetnika; tedaj so celo nemški in italijanski listi pohvalno omenili njegovo delovanje na gimnaziji, ki ji je bil na slavo. Bil je izvrsten pedagog, ki je zanimivo in po-ljudno razlagal svoj predmet. Vsi njegovi bivši dijaki — in teh je nešteto v raznih genera-cijah — se vedno radi spominjajo na Jesen-kove ure; v srcu je bil vseh, ki so ga vsekdar spoštovali kot pravega očeta dijakov.

Po vpokoju je prof. Jesenko tudi na-dalje stanoval v Trstu, ki mu je postal druga ožja domovina; poleti pa je zahajal na Go-renjsko. Še do pred letom svež in zdrav star-ček je začel hirati za neizprosno boleznijo, dokler ga ni rešila smrt njegovih muk. Umrl je v isti sobi (ul. Acquedotto št. 1, III. nadstr.), v katero je prišel stanovat l. 1867., ko se je preselil v Trst. Bil je torej neprenehoma 41 let podnajemnik — prof. Jesenko je ostal vedno samec — iste rodovine, oziroma dveh njenih generacij, v istem stanovanju.

pred deželnozborskimi volitvami na svojem glavnem zaupnem shodu. Ampak drugo je dana beseda in zopet drugo so njihovi po-hlepni načrti. Že brusijo nože in nobeno orožje jim ni dovolj zarjavelo in gnilo, da ne bi šli z njim na boj proti vsemu, kar ni čisto kleri-kalnega. Gnusno je, gledati jih pri tem delu. S podvojeno močjo pa so se vrgli na napredno učiteljstvo. Naj dela učitelj z uspehom tudi v docela nepolitičnih društvih, a ni njih privrže-nec — in teh je jako malo — proč z njim. Vohunijo, nastavlajo pasti, sumničijo in denun-čirajo vsepovsod. Grmeki, Fabinci, Silvestri, Korbarji niso več bele vrane, en gros so za-čeli s krvniško obrtjo. Javna obsodba jim ni mar, zaplembe listov in razdružitve „izobraže-valnih“ društev se ne boje, ker jih naša vlada menda ne sme videti, ne slišati.

Sedaj osvajajo mladino, toda kako! Telo-vadcem ni vzgojno sredstvo telovadba, ampak razgrajanje in izzivanje. V Komendi je eksle-menatar Fran Terseglav pri tamkajšem shodu javno naravnost hujskal proti učiteljstvu. „Slo-venec“ poroča o tem shodu to-lo: „Kar se učiteljev tiče, je silno lahko njihovo rovanje onemogočiti in izpodnesti tla, ako se jih že iz-početka natančno kontrolira... Odločilno je, da ljudstvo učitelju veliko zaupa, če je pa učitelj nevreden tega zaupanja, občutijo to ljudje hujše kot razžaljenje, kot prevaro... Sicer imajo učitelji pravico snovati različna tambu-raška, pevska in telovadna društva, zato pa ima ljudstvo tudi pravico in dolžnost učiteljem po-vsod in vselej nasprotovati, se proti njim z vsemi dopustnimi sredstvi bojevati. Za ta boj je poklicana zlasti mladina.“

Kaj je namen temu hujskanju? Onemo-gočiti slehrno, še tako potrebno napravo, po-sebno na kmetih, če ni že takoj iz početka vsa v klerikalnih rokah; vzeti ljudstvu vsako za-upanje do učiteljstva; nasprotovati z vsemi sredstvi že obstoječim raznim društvom, ki niso popolnoma klerikalna. Vsaka stranka mora skrbeti za svoj obstoj, sme pridobivati novih tal, toda nje delovanje mora sloneti na pošte-nosti. Taki ljudje pa, kakor so naši klerikalci, s takimi pogubnimi sredstvi ne smejo nikdar sami zagospodariti nad slovenskim narodom.

In kdo je ta predrzni Terseglav? Šolal se je na kranjski gimnaziji, ko je bil njegov va-ruh še policijski nadstražnik v Kranju. Šel je v semenišče, a ni mu dišalo biti duhovnik, ampak izstopil je in se poročil s prejšnjo šen-čursko učiteljico. Odkar je zasedel dr. Lampe stolec deželnega odbornika, je on njegov na-mestnik v „Slovenčev“ politiki. Vidi se, da se je zdel dr. Lampetu najsposobnejši naslednik, ta Terseglav, dejanja pa kažejo, da se trudi učenec celo nadkriliti svojega učitelja. Doktor Krekov „Pons asinorum“ ni nič proti novo-dobni gonji. Še celo prej tako mirni uradnik tobačne tovarne v Ljubljani, sedanjí dolenjski poslanec Mandelj, se je moral posluževati laži, da je mogel ščuhati na Dolenjskem proti učiteljstvu. Jutri pa poroča v Škofji Loki nek Pod-lesnik „o boju proti liberalnemu učiteljstvu“. Ironija uvide je menda hotela, da je vsak iz-med teh navedenih pobožnikov učiteljstva v naj-ožjem sorodstvu z učiteljskim stanom, bodisi kakor sin, mož, brat ali svak.

Naše nujne želje so, da ravno v tem času ne sme učiteljstvo prenehati z delom na go-spodarskem in kulturnem polju. Naj se ne boji groženj! Vso pažnjo bomo obračali na sklepe deželnega šolskega sveta. Da, tudi glede poli-

tičnega delovanja mora biti učitelj prost prav tako, kakor je prost vsak drug državljan. Na objektivnost obeh nadzornikov in obeh zastop-nikov učiteljstva v kranjskem deželnem šolskem svetu imamo še dosti vere. „Slovenska Ljudska Stranka“ hoče ves nerazsodni slovenski svet s strahom, žganjem in nasilstvom spraviti pod svojo oblast. Proti takemu javnemu zastrup-ljenju je treba povsod mnogo dobro organizi-ranih ljudi, pa najsi so potem katerikoli struje. Zlasti vsi vi, ki pripadate narodno-napredni in socialno-demokratični stranki, bodite pozorni pri tem boju, ki ga je zavzela z vso krutostjo „S. L. S.“ napram svobodomislennemu učitelj-stvu. Tisti, ki bi morali biti po svojem zvanju oznanjevalci miru in sloge, so zavrgli božje postave, so zašli že daleč s pota. Pripeljimo jih zopet nazaj h Kristusu Kralju.

Šolske zadeve v Trstu in okolici.

I.

Ne bom govoril o naši stari rani v Trstu: o vzkraceh šoli v mestu Trstu, ampak opozo-riti hočem vlado in naše javne faktorje na dvoje, troje drugih stvari.

„Učiteljsko društvo za Trst in okolico“ se je spomladi z dobro motivirano prošnjo na pristojno deželno šolsko oblast zavzelo za usta-novitev kurza za učitelje meščanskih šol v Trstu s slovenskim učnim jezikom ter se pri tem sklicevalo na do-ložbe min. odloka z dne 31. julija 1886, štev. 6032, in na dejstvo, da je laško učiteljstvo Trsta in okolice že imelo tak kurz, in sicer zadnjikrat v letih 1906—1908. V dotični spo-menici se je tudi opozarjalo na to, da se letos v Ljubljani otvori znova tak kurz, četudi je bil pred enim letom na ravno istem učiteljskem podobnem kurzu, le za druge predmete, kar utegne biti za tržaško učiteljstvo škodljivo, ako se v Trstu samem ne odpre v kratkem tak tečaj. Nev rnost tiči v tem, da se v Ljubljani naj-brž pojavi nadprodukcija meščanskih učiteljev, ki bodo za slučaj, da se v Trstu in okolici otvorijo meščanske šole, nam tržaškim učiteljem močnejši konkurenti, ker se vlada pri nas ne briga za vzgojo meščanskih učiteljev. Poudar-jamo pa, da se tržaško učiteljstvo ni pro-tivilo kurzom v Ljubljani, ampak zahtevalo je iste ugodnosti tudi zase. In sicer je učitelj-sko društvo tržaško pričakovalo in prosilo, da se ta kurz otvori že jeseni 1908, ker mi no-čemo izgubljati časa. Seveda bi morali biti zdaj dotični učitelji, ki nameravajo posecati tak kurz, že obveščeni, ali bo kaj ali nič. No, vlada si je izvolila lažji del: vrgla je menda spomenico učiteljskega društva v koš ter ni društvu, ki je prosilo višje na-obrazbe svojim članom, dala no-benega odgovora. Torej slovenski učitelj, želeč višje naobrazbe, od naših šolskih oblasti niti odgovora ne dobi! Ali ta gospoda ne pozna § 43. državnega šolskega zakona? Tam omenjene šolskostrokovne liste si vzdr-žuje slovensko učiteljstvo samo brez vladne podpore; okrajne učiteljske knjižnice — zahte-vane v §§ 43. in 45. drž. šol. zakona — v Trstu ni, ker vlada § 45. tega zakona — sklicevanje vsakoletne okrajne učiteljske kon-ference — v Trstu ne izvršuje; in če prosimo za zakonito nam zajamčeni učni tečaj (§ 43.), ne dobivamo niti odgovora!

II.

Ravno isti zakon ustanavlja v § 46. de-želno učiteljsko konferenco, ki se ima vršiti vsakih šest let. Ker še nimam sivih las, ne vem, se je li kdaj sklicala kje na Primorskem taka konferenca ali ne, to pa vem, da je zad-njih 15 let ni bilo. In zakaj ne? Odgovora na to vprašanje nam ne da nihče. Morda tiči kosček tega odgovora v vzroku, zakaj se v Trstu in okolici ne skliče v § 45. drž. šol. zakona določena okrajna učiteljska konferenca! Taka konferenca se je pred 5 ali 6 leti res sklicala, a ker so imeli nekateri udeležniki pra-vico do potnine in dnevnine, mestna šolska oblast pa teh stroškov ni hotela plačati, dr-žavna se pa mestne ni upala k plačilu pri-siliti, se taka konferenca za slovensko učiteljstvo Trsta in okolice ne skliče več in učiteljstvu je dana svoboda, zbirati se na konferenco če hoče, a mora seveda vsak udeležnik sam trpeti potnino in dnevnino. Torej uradna, v drugih deželah redno vsako leto vršeca se okrajna učiteljska konferenca, katere dnevni red je določen v § 45. odst. 2. drž. š. zakona in ki se je mora udeležiti (§ 45. odst. 3. drž. šol. zakona) vse učiteljstvo javnih ljudskih šol in učiteljišč, sklicanje take urad-ne konference je v Trstu in okolici odvisno od dobre volje in — žepa učiteljstva! Tako se v Trstu in na Primorskem izvršuje člen IV. drž. šol. zakona z dne 14. maja 1869, oziroma 2. maja 1883, ki ima ponosen na-slov „Nadaljna izobrazba učiteljstva“.

Pa ne bodimo krivični in priznajmo to, kar se končno res namerava storiti. Laški listi so te dni objavili dnevni red deželne učiteljske konference, ki je sklicani (za laške učitelje seveda) v Istri za 6., 7. in 8. dan septembra t. l. v Rovinj. Torej končno se vendar začneja vršiti zakon tudi na Primorskem, pa le za laško učiteljstvo, t. j. v korist laškega šolstva. Kdaj in kje bo pa de-želna učiteljska konferenca za slovenske šole po Goriškem; v Trstu in okolici in za slovan-ske v Istri? Ali slovansko učiteljstvo in z njimi slovansko šolstvo na Primorskem ni vredno tistega negovanja kakor laško?! Gospoda, pre-pričajte nas z dejanji o nasprotju naših trditev, sicer bomo vedno prepričani, da vam je dobrobit slovanskega prebivalstva te dežele deveta briga!

III.

Glede šolskega nadzorništva so na Pri-morskem sicer minuli tisti časi, ko je v slo-venski šoli vzpodbujal učence k delu nadzornik z besedami: „Pisi ga na tabla: Sitta je se-lena“. Pa vendar ni še vse, kakor bi moralo biti. Dobri nadzorniki, bodisi deželni ali okrajni, so dobri geniji šolstva, posebno pa še v raz-merah, kakršne obstoje pri nas na šolskem to-rišču. Pri nas je šolski nadzornik skoro docela uradnik, ki ima silnega dela z akti. In če ti akti niso rešeni, trpi šolstvo v vsakem oziru. Zato je treba, da je nameščenih dovolj nad-zornikov, in ravno v tem pogledu smo na Pri-morskem mi Slovenci na slabem. V mislih imam deželnošolsko nadzorništvo. V Trstu so za vse Primorje le trije deželni šolski nadzor-niki, in sicer eden za nezakonito vzdrževane državne nemške ljudske in srednje šole ter za-sebne nemške zavode (rekel sem „nezakonite“,

Dalje v prilogi.

ura, je že razdelil svoje imetje v svrhu usta-nove dijaških štipendij in v lokalne slovenske dobrodelne svrhe.

Velike so tudi Jensekove zasluge na lite-rarnem in znanstvenem polju.

Jesenkova delavnost se razteza na dvoje strok, na zemljepisno-zgodovinsko pa lepo-slovno in pričuje o njegovi nenavadni marlj-i-vosti. Lepe zasluge ima Jesenko za šolsko slovstvo z ozirom na zgodovinsko in zemlje-pisno stroko, ker je priredil potrebne knjige. Zemljepisnih del je priredil šest: Mali in Veliki občni zemljepis, Zemljepis za I., II. in III. razred srednjih šol, oba v dveh izdajah, potem Avstrijsko-ogrsko monarhijo; Občno zgodovino v treh zvezkih v manjši in večji iz-daji, večinoma vse na svoje stroške. Njegovo delovanje obsega celo četrstoletje, od 1865 l., ko je bil suplent na goriški gimnaziji, do 1890. l. Najvažnejša knjiga je njegov „Občni zemljepis“ 1873. Knjiga, primerna ne samo raznim šolam, nego tudi vsakemu omikanemu človeku, obsega zvezdoznanski, prirodnoznanski in državnoznanski zemljepis (osobito je Avstrija

popisana obširno). Ta zemljepis ni prevod, nego izvorno del strokovnjaka, ki je vestno porabil vse nemške, francoske, angleške podatke in bogato tvarino Slovincem priredil v lepi umevni obliki. Janez Jesenko je v izpodbujevalen zgled napisal lep sestavek: „Massimo Azeglio, eden največjih rodoljubov italijanskih našega časa“ in koreniti spis: „Zemljiski potresi“ ter je prevel več znamenitih romanov na slovenski jezik. Z veliko pohvalo omenja Stritar v svojem „Zvonu“ lepi Jensekov prevod angleškega ro-mana: „Župnik Wakefieldski“ ter poudarja, kako lepo ga je znal Jesenko prirediti za slo-vensko občinstvo. Po „Eidinosti“.

Svita se!

Evo, novič se je zagrnil en list dovrše-nega dela. Evo, novič stojimo pri cilju, ki vodi človeške duše v višino in v jasnost. Evo, novič gledamo nov pridelek ter kličemo z gla-som, prihajajočim iz srea:

„Svita se, svita skozi noč — a zaradi našega poguma nastaja blesk. Svit nastaja po

ker nemščina ni deželni jezik na Primorskem), eden za vse laške učne zavode, torej srednje in ljudske šole, in slednjič eden za slovenske in hrvaške ljudske in srednje šole po Primorskem. Zaradi zastarelega deželnega šolskega zakona na Goriškem ima sicer tudi vedno ravnatelj enega goriških srednješolskih zavodov kakor član deželnega šolskega sveta naslov „fingirajoč deželni šolski nadzornik“, a to je brez pomena za razvoj šolstva, ker ta „deželni šolski nadzornik“ nima referata na namestništvu ter je v resnici nadzornik v pravem pomenu besede ljudskih šol enega okraja. Torej so na vsem Primorskem faktično le trije deželni šolski nadzorniki, ki imajo obenem važen referat v VII. oddelku c. kr. namestništva. Da so ti gospodje z delom preobloženi, to ve vsak učitelj ali profesor, ki je imel kdaj kaj opraviti s temi gospodi.

In res so deželnega šolskega nadzornika za laške šole že nekoliko razbremenili s tem, da so mu pridodali v pomoč izkušenega pedagoga izmed meščanskih učiteljev. Pokojni dež. šolski nadzornik dr. Perschinka se je pa takoj po imenovanju v lanskem decembru protivil prevzeti tudi referat za nemške ljudske in meščanske šole poleg onega za nemške srednje šole in vse kaže, da bo zaradi tega za nemške in meščanske šole imenovan poseben nadzornik. Le glede slovenskih šol se ni nič storilo. Tu ima še vedno en deželni šolski nadzornik referat o vseh slovenskih in hrvaških šolah, dasi delokrog vedno raste. Čas je, da vlada ustanovi za slovenske šole na Primorskem še en inšpektorat, tako da bo eno mesto za slovenske, a drugo za hrvaške šole. Dokler se to ne stori, ni možno zahtevati, da bi se naše šolstvo tako razvijalo kakor bi se moralo, ker zaradi obilice dela referent, t. j. deželni šolski nadzornik, nikakor nima časa, da bi iniciativno posegel v podroben razvoj šolstva. Opozorjam pri tem le na dejstvo, da na vsem Primorskem ni niti ene slovenske meščanske šole, dasi so tuintam ugodna tla za tak zavod; treba bi bilo le interesirane faktorje primerno opozoriti na to. Pa tudi že sedanji položaj zahteva dveh slovenskih deželnih šolskih nadzornikov. V Istri bosta s prihodnjim šolskim letom dva popolna srednješolska zavoda, na Goriškem bomo menda tudi imeli dvoje učiteljskih; poleg tega pa vlada končno menda vendar otvori v Gorici in Trstu slovenske vzporednice na srednjih šolah. In četudi vsega tega ne upoštevamo moramo in smemo z narodno-politiškega stališča zahtevati, da imata hrvaško in slovensko šolstvo vsak svojega zaščitnika na tržaškem namestništvu, da nas ne bodo gledali drugi kakor pastorko!

Jubilejski slovenski višji gimnazij v Celju.

Lansko leto so na shodu narodno-radikalnega dijaštva sprožili misel, da naj se osnuje v Celju privaten slovenski višji gimnazij. Tudi navzoči nedijaški posetniki shoda so se ideje razveselili in odlični rodoljub je takoj izjavil, da ponudi sredi mesta za tako šolo učne prostore brezplačno.

polju in po hišah, svit nastaja med srei in dušami... in čim več te jasnosti mi danes oddamo drugim, tem svetlejši bo jutrišnji dan!

Svita se, svita!... Slehrno dete, ki se vrača od dela v hišo z ono knjigo, ki govori njegovim mladim dušam na srce ter z ono vsebino resnice, razsejane med črke, je žarek sijajočega solnea ter meče svit na to jasnost.

Svita se, svita!... Slehrna hiša, v kateri stanuje narod, zavedajoč se svojih pravic, postane slična vzhajajoči zarji, ker po tej zarji se bliža narodu življenje.

Svita se, svita!... To, kar niso do prinesla ona stoletja, ki so gojila mogočno hinarstvo, česar niso dosegli oni veliki junaki, ki so na tablicah kresali ognje zmage — evo, to sedaj delamo mi, tihi in sklonjeni nad otroškimi glavami; dvigamo srca kvišku in vodimo duše k znanosti. Vendar na te naše glasove odgovarjajo nekateri:

„Za preveč počasnim oranjem stopate po

Zopet je minulo eno šolsko leto in ni dolgo, ko se zopet odprejo šolska vrata. A višji gimnazij! Treba je le energične inicijative, in v jeseni imamo lahko V. razred! Okrajni zastopi, občine, denarni zavodi ter privatniki gotovo store svojo dolžnost, ako vidijo, da je stvar resna. Tudi družba sv. Cirila in Metoda ne bo zamudila prilike, priskočiti na pomoč najpomembnejšemu vzgojvališču. Morda se pa še danes ne zavedamo, da višjega gimnazija sicer drugače ne dobimo in da nam brez njega ni dalje vztrajati? Ako posnemamo v ljudskem šolstvu Čehe in druge, zakaj bi jim ne sledili tudi v ustanavljanju srednjih šol! Celo Lahi, ki jih smatramo, da so pri slabih življenjskih močeh, so zadnji čas sklenili ustanoviti zasebni gimnazij v Pulju. Niso pa tega le sklenili, marveč imajo že zbran fond za I. razred! Zaseben višji gimnazij nima po naših mislih nepremagljivih težkoč! Učni prostori so obljubljeni brezplačno. Ravnateljstvo lahko prevzame morda kak zgleden in že doslužen šolnik, ki bi hotel vsaj nekaj uric še posvetiti svoje krepke moči našemu zasebnemu zavodu. Sicer pa je na priliko ravnatelj ljubljanskega deklškega liceja tudi profesor ljubljanskega državnega gimnazija. Tudi skoraj vse druge učne osebe na tem zavodu so izposojene od drugih ljubljanskih srednjih šol. Mar ne bi bilo možno v Celju enako operirati? In če bi primanjkovalo zgoraj imenovanih sil, imamo mnogo mladega profesorskega naraščaja, ki bi radostno prevzel pouk na tem zavodu. Predlog je torej z lahkoto izvedljiv. Menimo pa vztrajati željam našega presvetlega cesarja, ki hoče, da se proslavi njegov jubilej s tem, da se doprinašajo žrtve deci, ako osnujemo tako prepo-treben zavod, kot je za naše otroke gimnazij v Celju. Ravno zaradi tega pa naj vstane ves slovenski rod ter naj v proslavo njegovega Veličanstva postavi najlepši spomenik jubileja — zaseben slovenski višji gimnazij v Celju!

Četudi je misel nekoliko zapoznala, vendar je še čas, da jo uresničimo. Osnujmo v Celju takoj v to svrhu odbor, oziroma naj prevzame akcijo že kaka obstoječa organizacija.

Novi pevci — stara pesem.

△ Pač se ni motila velika cesarica Marija Terezija, ko je izrekla krilate besede, da e šola politikum.

Politikum je šola! To vedo avstrijski in sploh internacionalni, posebno pa slovenski klerikalci pač dobro. In slovenski klerikalci so pričeli glodati šolstvo in še bolj pa slovensko učiteljstvo po vseh shodih, ki so jih prirejali in jih prirejajo ter jih bodo še prirejali, kakor gloda sestradano ščene pomoljeno mu kost.

Vzrok, čemu se vsi klerikalni govorniki brez izjeme stanu in sposobnosti zaletavajo tako srdito ravno v slovensko napredno učiteljstvo, leži jasno na dlani.

Klerikalci so dosegli višek svoje mogočnosti na Kranjskem. A dosegli niso one moči, ki bi jo radi, a je [ne bodo nikdar, temveč njih voziček se je nagnil na stran in pričel se je pomikati navzdol — čeravno polagoma, vendar vidno. — Zagospodovati so menili ne-

omejeno po lepi slovenski Krajini. A njih račun je prekrizalo kolikortoliko slovensko napredno učiteljstvo, in ravno slovensko napredno učiteljstvo je še ona mogočna sila, ki še visoko vihti prapor pravega napredka, prave izobrazbe v slovenskem narodu. Slovenski klerikalizem dobro ve, da je vsak posamezni slovenski napredni učitelj močna ovira po gospodstvu hr-penečemu klerikalizmu, in čeravno je delovanje naprednega slovenskega učiteljstva mirno, brez-hrupno, je pa tem uspešnejše, ker ne deluje po hipnih, vidnih uspehih, temveč zasaja kore-nine svojega dela v srca in v um onega dela človeštva, ki zagospoduje v dobrem desetletju po slovenskem ozemlju.

In slovenski klerikalizem napada tem huje slovensko napredno učiteljstvo, ker se le-to združuje čimdalje tesneje z naprednim učitelj-stvom drugih narodov, drugih kronovin, v prvi vrsti z mogočno falango češkega učiteljstva, onega učiteljstva, ki glasno kliče po pravi svo-bodi napredka v gospodarskem in umskem oziru. Le-to tesno združevanje pa obenem slabi vrste one učiteljske združitve, ki so jo ustvarili nekateri sebičneži pod patronanco internacio-nalnega klerikalizma, ki sliši na ime „Slom-škova zveza“.

Vajeni smo čitati v „Slovenec“ razne napade na napredno učiteljstvo na tem ali na onem shodu tega ali onega krščansko-politiš-kega društva. Svoje dni je s tako kramo kroš-njarij po slovenskem svetu s kmetiškiimi žulji obogateli milijonar dr. Šusteršič, a ko je iz-previdel, da napredno učiteljstvo vkljub njegovim grožnjam po „numeriranju svojih kosti“ noče pod črno kuto njegovih priganjavev, je opustil to nehvaležno polje in se posvetil vadi o lahki in uspešni pridobitvi nebeških zakladov.

Prevzel je nato to nehvaležno delo prvi finančnik avstrijskega juga, dr. Lampe, po-za-bavljal je na nekoliko shodih zoper neljubo mu učiteljstvo, a ker ni žel onega priznanja kakor je upal, je prepustil to staro pesem novim pevcem.

„Und wie er sich räuspert und wie er spuckt, das hat er ihm treulich abgeguckt.“ Nastopil je „vseznalec“, fant vseh fantov, Fr. Trseglav, bodoči kandidat dr. Krekovih služb, ter se razkoračil pred zbrano množico kot na-polodrastel petelinček ter hripavo zakukurikal: Po njih! V Komendi je bilo. Resnosti takim mlečnozobim mladim postopačem ne pripisu-jemo, temveč mu svetujemo po „Slovenčevem“ receptu: Fant, knjige v roke! Uči se, da po-staneš enkrat koristen član človeške družbe!

Zanimivejši je nastop prve kapacitete na slovenski zemlji v kmetiških zadevah in o ži-vinskih zavarovalnicah, odkar je postal po mi-losti raznih kaplanov in župnikov dež. poslanec, tobačnega uradnika Mandeljca, ki ima učiteljevo sestro za ženo. Dne 19. julija 1908 se je vršil nekak shod „Kmečke zveze“ v Mokronogu. Nadkmet poslanec Mandelj je govoril na tem shodu po „Slovenec“ št. 164 z dne 20. julija t. l. o šolstvu to-le: „Šola je treba obdržati na verskem temelju. Šola pa mora postati za kmete tudi bolj praktična, nepotrebni balast proč, mesto tega pa teoretični in praktični kmetijski pouk. Za to treba reforme šolskega zakona. S. L. S. ni nasprotnica šole, ker ve, da je dandanes nevednost najdražja stvar v deželi in stranka pri svojem združenem delo-vanju potrebuje le izobraženih ljudi, nasprot-

časi, zakaj mi orjemo njivo ne le za eno samo leto in ne le za eden sam pridelek. Mi bomo želi tisočkrat in tisočkrat bomo pozdravljali svit bližajočega se jasnejšega dneva.

In ko sedaj še ne stopamo vsi v obliki popolnosti, ko še dandanašnji naš pridelek in naše delo ne donašata samih cekinov, torej spoznajte vsi, ki vladate ter držite tehtnice in mero, da se je le našemu programu treba za-hvaliti za to, da se je jelo svitati.

Oceniti doprineseno delo je lahko, toda pretehtati trud, ki ga je veljalo to delo, je — težavno. Lahko je mogoče preračunati moč vzhajajoče zarje, toda preračunati moč prema-gane noči je težavno. Narod se pospenja kvišku ter se otresa verig. Zberimo letošnji pridelek in izročimo domovino moči duha. Za toliko bo svetel jutrišnji dan, za kolikor mu danes na-krešemo isker. To pa je plemenit in vzvišen trud!

Slava njim, ki vztrajajo do konca!

Svita se, svita!...

nica je le onih tendenc, ki jih oznanja del učiteljsva po svojih shodih.

Del učiteljsva se je v Radovljici izrekel za to, da se izloči iz šole verski pouk. Tem širokoustnim ljudem, ki so oznanjali ta frama-zonski evangelij v Radovljici, je verski pouk v šoli nepotreben balast, ali naša stranka bo ta-kim tendencam stopala z največjo odločnostjo nasproti.“

Tako je govoril „širokoustnež“ Mandelj. Da se je v prvem delu svojega govora, ki ga tukaj navajamo, popolnoma sprl z logiko, mu ne zamerimo, ker je od tobaka do šolstva pre-velik skok. A le nečesa ga prosimo. „Slom-škova zveza“ priredi menda po dolgem času zopet enkrat svoj občni zbor v Bohinju. Ker pa je sploh stara navada, da med krščanskim mislečim učiteljstvom rešujejo šolska vprašanja zgolj neučitelji, naj prevzame šolski reformator Mandelj referat o preosnovi ljudskega šolstva po načelih S. L. S. — Ako pa misli, da bo imel na tem občnem zboru premalo poslušalcev, naj pride na naš shod v Gorico. Zagotavljamo ga, da ga sprejmemo tako, kakor sprejmo do-stojni ljudje dostojnega človeka.

A če se bo hotel poprijeti tega našega nasveta, pride nemara nehote do zaključka: „Le črevlje sodi naj kopitar!“

Glede drugega dela poslančevega govora pa: Najprej fakta, g. poslanec, potem šele zavijanje, inče Vam pritisnemo znamenje, ki ga nočemo zapisati...

Amerling in njegova šola.

Originalen človek, tip narodnega delavca v dobi prebujenja češkega naroda, učenjak, tovariš, odgojevalec je — Karel Slavoj Amerling.

Rojen je bil dne 17. septembra 1807 v Klatoveru. Svojo mladost je preživel na deželi pri delu. Bil je namenjen iti učiti se bogoslovja, toda zamudil je poštni voz, ki bi ga bil imel zapeljati v duhovsko semenišče. Posvetil se je zdravilstvu ter odšel za mejo, toda ondi se je seznanil s šolstvom. Zazelel je izobraževati obrtnike in zanje je oglašal obširne vesti iz stroke obrtnije in umetnosti pod naslovom „Obrtniški poslanec“.

K temu velikemu poslu je pristopil leta 1839. Vzgojevalni in izobraževalni zavod, na-rodna učilnica za učitelje, vseučilišče in stro-kovna šola obenem, to vse bi imelo biti na-stanjeno skupaj, to vse bi imela biti narodu njegova šola, ki ji je dal naslov „Budeč“. Imel bi biti nekak zgleden šolski vsesvet, iz katerega bi prihajali pravi narodni učitelji, vzorni obrt-niki, vestno vzgojeni odgojevalci, matere, žene in gospodinje. Želel je urediti svojo učilnico tako, da bi naj imela nekak splošni muzej, bo-taniški vrt, knjižnico, galerijo slik, vsakovrstne kabinete, kakor prirodne, fiziške in kemiške. Njegova šola se je razlikovala v štiri naučne stopnje: v pripravljevalno (pripravnico), v na-zorno stopnjo, v razumovalnico in misliljico.

In na ta način je nastala „Budeč“ ali „šola prihodnosti“. Posrečilo se mu je, pridobi-ti od bogatinov nad 60.000 gld. podpore in s temi je kupil za pet tisočakov prostoren vrt v Pragi pri sedanji Žitni ulici. Stavba šole je le polagoma napredovala, in Amerling si je nestrpljivo želel videti vteleseno svojo besedo. Ko so stavili prvo nadstropje, je že urejal spodnje sobe. Komaj se je nahajalo pod stro-pom prvo nadstropje, kar se je že preselil tjakaj s svojo šolo. Čimdalje bolj truščeno in živahno je bilo v šoli, toda med tem so stav-barji stavili šolo dalje. In „Budeč“ je rasla!

Nastala je prva češka kemična delavnica in prva strokovna češka šola za kemike. Z njo so bile združene tudi druge delavnice, kakor: strugarnica, mizarnica itd. Botaniška in prirod-ninska šola sta dobili takoj zdatne zbirke. Amerling je preskrbel kmalu lepe zbirke knjig, ki so imele pred vsem obilico slovarjev vseh važnejših jezikov. Njegovi učenci so kmalu znali sušiti rastline, razločevati rudnine domače dežele; opazovali so nebo z visokega šolskega stolpa ter gojili zvezdoslovje. Osnovatelj šole ni pozabil tudi na zavodovo bolnišnico in eno krilo je bilo odločeno nalašč za bolnike.

V njegovem zavodu je od zgodnjega jutra do poznega večera vladalo živahno življenje, gibanje in delo; tu so odmevali udarci kladiv ter doneli glasovi godbe, ljudje vsakršne sta-rosti, stanu in obojega spola so prihajali in odhajali; tu je bilo pravo vseučilišče v pravem